

Sámediggi
Sámedigge Sámediggje Saemiedigkie Sametinget

Forskningspolitisk strategi

Dnr 1.3.5–2020-1169
Sametinget

Omslagsfoto: Marie Enoksson

På Urfolkens dag den 9 augusti 2019 återbördades kvarlevor från drygt ett tjugotal individer till sin ursprungliga viloplats, den gamla kyrkogården på Gammlplatsen i Lycksele som användes under 1600- och 1700-talen. Där var alla samer i områdena runt Umeälven, Vindelälven och till viss del även Ångermanälven, skyldiga att begrava sina anhöriga. Det var i samband med en arkeologisk utgrävning sommaren 1950–51 som mänskliga kvarlevor skickades till Historiska museet i Stockholm för undersökning. Bevarade brev och anteckningar visar att det fanns rasistiska tankegångar bland forskare och forskningsintresset verkade främst handla om huruvida de var samer eller inte. Repatriering är det begrepp som används då museer eller andra institutioner återlämnar ett föremål eller mänskliga kvarlevor ur sina samlingar eller från sin förvaltning, till den ort där de hört hemma. Repatriering som fenomen är en del av den stora uppgörelse som Europas länder gör med sitt koloniala förflutna. Då de tidigare kolonialmakterna i Europa skrev om sina avtal med de koloniserade länderna över hela världen och försökte ge dem sitt självbestämmande tillbaka, startade en stor diskussion inom de vetenskapliga fält som uppstått under kolonialismen.

Källa: Bilaga till pressmeddelande 2019-02-14, <https://www.sametinget.se/131947>

Antagen av Sametinget	Sametingets styrelse 20210203, plenum 20210223-26, § 14.
Diarienummer	Dnr 1.3.5-2020-1169
Ansvarig	Sametingets styrelse
Utarbetat av	Kanslistab
Dokumenttyp	Strategi
Gäller	Tillsvidare

Innehåll

Förord	4
Inledning	5
Vision och övergripande mål	7
Samiskt självbestämmande	9
Avkoloniserad forskning.....	12
Ansvarsfull forskning	15
Ekonomiska resurser och starkare infrastruktur.....	18
Fotnoter och referenser.....	21

Förord

De senaste decennierna har utvecklingen gällande urfolksfrågor internationellt sett uppmärksammas i allt högre grad, däribland urfolksforskning. Sametinget har inför varje ny forskningspolitisk proposition från svenska regeringen framfört synpunkter om vikten av ett samiskt urfolksperspektiv i den svenska forskningspolitiken och att Sverige saknar en nationell, övergripande forskningspolitisk strategi för urfolket samerna och samiskrelaterad forskning. Det saknas även ett samiskt urfolksperspektiv i de nationella forskningsprogrammen, det finns knapphändig eller ingen samisk representation i sammanhang som styr forskningens strategiska inriktning och den samerelaterade forskning som finns är otillräckligt finansierad.

Detta är inte en hållbar utveckling för urfolket samerna. Sametinget anser att den svenska regeringen har ett mycket stort ansvar för att lyfta samerelaterade forskningsfrågor i den svenska forskningspolitiken. Det finns många möjligheter och en inneboende positiv kraft i en nationell satsning på samisk forskning, både för Sverige som en internationellt ledande forskningsnation och för det samiska folket. Samerelaterad forskning har en mycket viktig bekräftande och synliggörande funktion när det gäller att lyfta frågor om samernas rättsliga status som urfolk, självbestämmande och rätten till land och vatten.

Sametinget anser vidare att samisk forskning och samiska kunskaper har reella möjligheter att vara goda redskap som bidrar till det nationella genomförandet av Agenda 2030 och hållbarhetsmålen. Agenda 2030 och hållbarhetsmålen grundas i de mänskliga rättigheterna och målen kan bara uppnås om folkrättsliga principer om jämlikhet, deltagande och ansvarsskyldighet respekteras. Samiska kunskaper, förhållningssätt och värderingar till naturen och till varandra har ett allmänmänskligt värde, inte minst sett till aktuella klimatförändringar och samhällsutmaningar som finns såväl lokalt som nationellt och globalt. Samerna är vägvisare för ett hållbart samhälle där en bärkraftig natur med hög biologisk mångfald och ett intakt, sammanhållet landskap är en viktig förutsättning. Vi strävar efter att berika debatten om en hållbar framtid med vår kunskap – framför allt i Sápmi men även utanför. Samernas strävan efter självbestämmande måste ha urfolkets egna värderingar och kultur i centrum. Bara genom ökad förståelse och samarbete kan vi skapa en gemensam framtid.

Sametinget ser därmed behov av att lyfta ett samepolitiskt ställningstagande i frågan. Denna forskningsstrategi är en sammanfattning av de strategiska övervägningar och principiella utgångspunkter som Sametinget anser kan bilda grund för en ny nationell framåtsyftande samisk forskningspolitik. Den ska ses som ett inspel till regeringen, regioner och län i deras forskningspolitiska utvecklingsarbete samt forskningsfinansiärer, andra myndigheter, forskningsinstitutioner och enskilda forskare samt övriga samiska intressenter, organisationer och institutioner. Strategin utgör också arbetsunderlag för Sametingets egna strävanden och planering.

Sámedigge/Sámiediggie/Saemiedigkie/Sametinget
Sápmi/Sábme/Sábmie/Saepmien
2021

Inledning

Grundläggande utgångspunkter för Sametingets forskningsstrategi är urfolksperspektivet, svenska statens kolonisering av Sápmi och ett folkrättsligt perspektiv, eftersom dessa faktorer fundamentalt påverkar både den samiska forskningen i Sverige och övriga Sápmi.

Sedan stater började kolonisera för dem okända territorier, har urfolk i dessa områden utsatts för exploatering av olika slag. Deras kultur, språk och kunskapssystem har återkommande utsetts som forskningsobjekt och deras kroppsbyggnad och utseende som individer tillhörande specifika etniska grupper eller minoriteter har ingående undersökts, dokumenterats och analyserats. Forskningen har ofta genomförts utan urfolkets samtycke och av forskare utan anknytning till de grupper som undersökts. Den har inkräktat på urfolkets rätt till självbestämmande och har många gånger gett lite eller inget tillbaka till de samhällen, gemenskaper och individer som undersökts. Även urfolket samerna och Sápmi har erfarenheter av forskningsrelaterade övergrepp. Ett historiskt exempel på svenska sidan av Sápmi är de undersökningar av samer som genomfördes av Herman Lundborg vid Statens rasbiologiska institut i Uppsala.

De senaste decennierna har urfolksforskningen globalt sett utvecklats snabbt. Många frågor inom forskningsområdet är direkt jämförbara oavsett vilket urfolk det handlar om. Inom den aktuella forskningen har man också lyft koloniala strukturers betydelse och att kolonisationsprocesser fortfarande pågår som ett arv som lever kvar i majoritetssamhället i form av västerländska normer, värderingar och tankemönster som har konsekvenser för dagens urfolkssamhällen.¹

Detta gäller inte minst Sverige som ännu inte uppmärksammat sin koloniala historia till fullo och dess betydelse för samernas begränsade inflytande, brist på självbestämmande, osynliggörandet av samer i det omgivande majoritetssamhället samt den institutionella och strukturella diskriminering som osynliggörandet medför. Med institutionell och strukturell diskriminering avses regler, normer, rutiner, vedertagna förhållningssätt och beteenden i institutioner och andra samhällsstrukturer som utgör hinder för samer att uppnå lika rättigheter och möjligheter som majoriteten av befolkningen har. Sådan diskriminering kan vara synlig eller dold och den kan ske avsiktligt eller oavsiktligt.² Sverige anses ofta vara ledande på den internationella arenan i arbetet med mänskliga rättigheter och ökad respekt för urfolk. I den nationella politiken visar dock regeringen en betydligt större eftergivenhet när det gäller samiska frågor, framför allt mot intressen som konkurrerar eller är motstridiga mot samiska mark-, miljö- och rättighetsfrågor.

I Sverige har samerelaterad forskning länge varit ett populärt vetenskapligt fält som lockat forskare från många olika discipliner. Olika forskningsprojekt, både av samiska forskare och övriga forskare, har lett till en god kunskapsutveckling om de samiska språken, kulturen och näringarna såväl som samisk historia etc. Dock har diskussioner förts om forskningens relevans för det samiska samhället. Relevans gäller både inom forskningen, dvs att forskarna tar till vara och bygger vidare på befintlig kunskap och vilken användning mottagarna eller deltagarna har av forskningen och dess resultat. Det finns många goda exempel på forskning som utförs tillsammans med och till nytta för samerna. Ett sådant exempel är rättsvetenskaplig forskning vid Luleå tekniska universitet som utgjort underlag i domskälen för Girjasdomen år 2020.³ Tidvis handlar dock forskningens

frågeställningar mer om andra aktörers problem med till exempel renskötseln eller samiska förhållanden, än problemformuleringar gjorda utifrån ett samiskt perspektiv.⁴

För att tydliggöra forskningsinstitutioners och forskares ansvar att förkasta den historiska positionen att betrakta urfolk, däribland samer, som forskningsobjekt, är det viktigt att fokusera på en strävan bort från att forska *om* samer till att forska *med* samer. Av den anledning används i denna strategi benämningar som forskning med samisk tematik, samerelaterad forskning eller samisk forskning som alla i bred mening omfattar betydelsen forskning som rör frågor som på ett eller annat sätt berör samer och/eller samiska förhållanden. Det primära är inte begreppet i sig, utan vad det syftar till. Samisk forskning ska vara relevant för dem och de förhållanden och sammanhang forskningen omfattar. Syftet med samisk forskning måste vara att få kunskap som kan bidra till att stärka, bevara och utveckla det samiska samhället, dess kultur, språk, näringar, medinflytande och ytterst ett självbestämmande för det samiska folket över sin egen utveckling.⁵ Med samisk forskning i strategin menas i vid mening forskningen av samer, forskning i samarbete med samiska forskare, forskning som anställer samer som tex. forsknings- eller projektassistenter/-medlemmar, eller annars utbildar samer att ingå i projektet samt forskning som sker i konsultation/samråd med samer som berörs (eller med kollektiv representant).

Mot bakgrund av detta beskriver Sametinget fyra övergripande principer i denna strategi.⁶ Principerna ska ses som en grund vid planering, processledning och beslut när det gäller samisk forskning för regeringen, regioner och län i deras forskningspolitiska utvecklingsarbete samt forskningsfinansiärer, andra myndigheter, forskningsinstitutioner och forskare samt övriga samiska intressenter, organisationer och institutioner. De fyra strategiska principerna är oupplösligt förenade, där varje framgång inom en av principerna är beroende av framgång inom de övriga:

Samiskt självbestämmande – verka för samernas rättigheter att själva fastställa egna forskningsprioriteringar, identifiera vad som är relevant forskning för det samiska samhället samt utökad samisk data- och arkivsuveränitet.

Avkoloniserad samisk forskning – medvetandegöra kolonialismens inverkan i västerländska forskningstraditioner, kunskapssystem och vetenskapliga institutioner och de konsekvenser detta medför för samisk forskning, samt respektera, tillvarata och använda *árbediehtu*, samiska traditionella kunskaper, samisk värdegrund och kunskapssystem och befrämja gemensamma initiativ där forskning sker i samverkan med det samiska samhället.

Ansvarsfull forskning – forskare, vetenskapliga institutioner och ansvariga för forskningsprojekt med samisk tematik måste ta ett större ansvar för att forskningen bygger på respektfulla relationer med samiska kunskapsbärare, där relevansen och metoderna för båda parter samt inverkan av forskningen för det samiska samhället identifieras i varje forskningsprojekt. Samiska värdegrunder och kunskaper ska värderas och erkännas samt samisk etik och samiska riktlinjer ska vägleda forskningspraxis.

Ekonomiska resurser och investeringar i infrastruktur – tillgången till ekonomiska resurser och övriga resurser för samisk forskning och forskningsinfrastruktur i Sverige och Sápmi måste förbättras och utökas markant och är en förutsättning för att de övriga principerna ska kunna tillämpas.

Vision och övergripande mål

Det samiska förhållningssättet till naturen som ett besjälat, levande väsen står i stark kontrast till den västerländska natursynen. Samisk natursyn präglar värderingar, sedvänjor, sociala strukturer och relationer. Synsättet utgår från árbediehtu, samisk traditionell kunskap som handlar om att människan, naturen och landskapet utgör en odelbar helhet, ett holistiskt synsätt. Följande förhållningssätt är vägledande:

Oahpahit – att leva som vi lär och att få andra att skaffa sig samisk kunskap och handla efter den. Det innebär att aktivt transformera vårt kulturella arv till att passa aktuella situationer och att påminna oss om att samiskt inflytande inte kan förverkligas utan respekt för alla sidor av traditionerna, kulturen och andligheten.

Gal dat oahppá – ge förtroende i en tillåtande och accepterande miljö där vi lär av varandra.

Searvelatnja – en samisk arena där kunskaper, kompetens och värderingar delas och sprids i en ömsesidig lärandeprocess bland uppmuntrande medmänniskor.

Iešbirgejeaddjit – kunna hantera situationer självständigt och tillsammans med andra. En holistisk process där människor kan och vill ta egna initiativ.

Värderingar är starkt kopplade till samernas strävan efter *iešmearrideapmi* (självbestämmande) då ett urfolks självbestämmande har urfolkets egna värderingar och kulturyttringar i centrum. En förutsättning för en utveckling mot ett självbestämmande på egna villkor är att vara *pro-aktiivoalas* (ha en proaktiv mentalitet).⁷ Även språket är starkt förknippat med árbediehtu och samiskans ordrikedom när det gäller att beskriva naturens utseende och olika sorters snö illustrerar hur sammankopplade språk, kultur och natur är. Det är därför samiska språk är av central vikt vid överföring och bevarande av árbediehtu, och bör därmed även beaktas vid all övrig samerelaterad forskning. Sametinget ser att kunskaper om samiska värderingar och kunskapssystem är prioriterade framtida forsknings- och utvecklingsfrågor. Vidare har Sametinget i sitt jämställdhetsprogram framhållit vikten av självbestämmande och att lyfta kolonisationens inverkan på även jämställdheten i Sápmi: "Jämställdhet är en viktig del i arbetet med att dekolonisera och stärka det samiska folket och samhället. Genom att arbeta långsiktigt med jämställdhet bidrar man till psykisk och fysisk hälsa, levande kultur och ett starkare samhälle."⁸

VISION

Det samiska folket har samisk data- och arkivsuveränitet, fastställer egna forsknings-prioriteringar och identifierar vad som är relevant forskning för det samiska samhället. All samisk forskning sker i samverkan med det samiska samhället. Árbediehtu, samiska kunskapssystem och samisk etik respekteras, används och vägleder forskningspraxis. Samisk forskning och forskningsinfrastruktur i Sverige och Sápmi har tillräckliga resurser utifrån behov och krav från det samiska samhället och forskningen.

SAMETINGETS ÖVERGRIPANDE MÅL

Sametinget har identifierat följande övergripande målsättningar. Dessa ska ses som grundläggande och långsiktiga i förhållande till de delmål som föreslås i strategin.

- Sametinget ska initiera en process med den svenska staten för att påbörja ett samarbete för att utreda och implementera konsekvenserna av erkännandet av samerna som ett folk med rätt till självbestämmande i enlighet med 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen, där det föreskrivs att det samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas.
- Sametinget ska verka för en implementering av FN:s urfolksdeklaration i svensk lagstiftning samt att Sverige ratificerar ILO-konvention 169 om urfolks rättigheter.
- Sametinget ska verka för att arbetet med en Nordisk Samekonvention kommer till ett avslut. Konventionen ska upprätthålla och förstärka existerande folkrättsliga normer för urfolks rättigheter och harmonisera lagstiftningen i Norge, Sverige och Finland.
- Sametinget ska tillsammans med Sametingen i Finland och Norge (samt även i framtiden inkludera samer i Ryssland) arbeta för att etablera en gränsöverskridande forskningsinstitution med liknande funktion som dagens forskningsråd har. I samband med detta utreds en etablering av en nordisk samisk forskningsfond för koordinering och samarbete med samiska forskningsmiljöer mm på norsk och finsk sida.¹
- Sametinget ska verka för att skapa ett eget forskningsetiskt råd. Detta bör bestå av samiska kunskapsbärare och forskare som arbetar utifrån samiska forskningsetiska riktlinjer. På sikt bör målet vara att skapa ett forskningsetiskt råd som är gemensamt för alla länder inom Sápmi.
- Sametinget ska verka för att det skapas nya institutioner för samisk forskning vid ett eller flera universitet och högskolor.
- Sametinget ska på sikt arbeta för att en samisk högskola skapas på svensk sida av Sápmi.
- Sametinget ska på sikt verka för att ett eget forskningsråd med motsvarande funktion som exempelvis Vetenskapsrådet, Formas, Vinnova och Forte upprättas. Ett eget samiskt forskningsråd har större autonomi än ett program under ett annat forskningsråd.

Följande delmål finns i Sametingets klimatstrategi och är ändamålsenlig även i denna strategi:

- **Dássálas ovdanahttin** (balanserad utveckling) – målet innebär att traditionell och vetenskaplig kunskap likställs och kombineras med nya erfarenheter för att vidareutvecklas.¹

Samiskt självbestämmande

För att nå vision och övergripande målsättningar för samiskt självbestämmande, krävs att det samiska folket själva kan fastställa egna forskningsprioriteringar, identifiera vad som är relevant forskning för det samiska samhället samt har överblick över, tillgång till och kan samordna samiska arkiv, datakällor och kunskapssammanställningar. Sametinget ser följande delmål:

- ✓ Sametinget ska arbeta för att permanenta medel tillskjuts Sametinget för att stärka och utveckla samverkan mellan Sametinget och samebyarna, sameföreningarna, lokala, nationella och internationella samiska samverkansorgan samt institutioner, myndigheter och organisationer med anknytning till samisk forskning. Detta i syfte att stödja etableringen av fler samiska forskare, finna metoder och sätt att ta fram forskningsteman utifrån behov i det samiska samhället och ett samiskt perspektiv, samtidigt som forskarsamhällets behov av relevant forskning och kunskapsuppbyggnad tillgodoses.
- ✓ Sametinget ska verka för att arkivcentrumlösningar för urfolket samernas arkiv etableras. Sametinget ska av regeringen ges uppdrag att utreda förutsättningarna för centrumlösningar med arkiv som bildats eller samlats in om, av och för urfolket samerna. Utredningen ska ske med utgångspunkt i att Sametinget får utpekat förvaltningsansvar för insamling, bevarande och vetenskaplig bearbetning av samiska arkivsamlingar. I utredningen ingår även att belysa bristen på samlade, koordinerade, relevanta data och statistik om samiska förhållanden som i dagsläget ett stort problem för samisk forskning. Ett nytt statsbidrag ska främja tillkomsten av den nya arkivcentrumlösningen som även har till uppgift att samordna och bidra till att tillgängliggöra material som finns i andra arkiv. Sametinget ska även utses till statistikansvarig myndighet med ett samlat data- och statistikansvar gällande samisk närings- och samhällsliv.
- ✓ Sametinget ska, bland annat i samband med arbetet med en samisk sanningskommission, ta fram relevanta och av det samiska folket efterfrågade forskningsteman för att bland annat belysa konsekvenserna av svenska statens kolonisation av Sápmi.

BAKGRUND

Sverige har fått återkommande kritik från internationella granskningsorgan för brister när det gäller att tillgodose samernas möjligheter att påverka beslut som rör dem. Exempelvis har OECD framhållit att en kontinuerlig strategisk dialog mellan den svenska regeringen och Sametinget bör upprättas gällande en övergripande, nationell samepolitik för att motverka stuprörstänkande både inom svensk politik och hos myndigheter på nationell, regional och lokal nivå. På sikt bör även Sverige reformera samiska rättigheter för att hantera samernas behov och bättre stödja deras unika kulturella identitet och självbestämmande menar OECD. Det är en process som är både krävande och i högsta grad politisk, men innebär en utveckling som har internationellt stöd och erkännande.⁹

I både Norge och Finland finns en konsultationsskyldighet som omfattar myndigheter. I överenskommelsen om överläggningar mellan Norges regering och det norska Sametinget förekommer bland annat alla ideella och materiella former för samisk kultur, som musik, teater, litteratur, konst, media, språk, religion, kulturarv, materiella rättigheter, traditionell kunskap, ortnamn, hälsa och sociala frågor, förskola, utbildning och forskning. Motsvarande frågor bör kunna bli aktuella för konsultationsförfarande även i Sverige. Att införa en sådan ordning är i linje med rekommendationer från bl.a. FN:s rasdiskrimineringskommitté och kommittén för mänskliga rättigheter, liksom med den europeiska ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter samt förslaget till Nordisk Samekonvention.¹⁰

Ändamålet med den Nordiska Samekonventionen är att bekräfta och stärka det samiska folkets rättigheter så att samerna kan bevara, utöva och utveckla sin kultur och sitt samhällsliv med minsta möjliga hinder av landgränserna. Konventionen behandlar bl.a. rätten till självbestämmande och konsultation med företrädare för det samiska folket. Förhandlingsdelegationerna har tagit fram en överenskommen konventionstext för undertecknande och ratificering av de tre staterna. Artikel 22 innehåller en skrivning om samiskt kulturarv:

”Staterna ska ta hänsyn till samiskt kulturarv, samiska kulturella uttryck och samisk traditionell kunskap när de fattar beslut i frågor som rör samiska förhållanden. Samiskt materiellt kulturarv ska skyddas i lag. Staterna ska verka för att det samiska immateriella kulturarvet tryggas. Sametinget eller myndigheter i samarbete med Sametinget, samiska museer eller andra samiska institutioner ska ansvara för frågor om samiskt kulturarv. Samiskt kulturarv som innehas av staten eller ett annat offentligt organ ska förvaltas av Sametinget eller av museer eller institutioner i samarbete med Sametinget. Staterna ska verka för att samisk kulturregendom återförs och förvaltas enligt tredje stycket.”¹¹

Sametinget har i samband med regeringens arbete med en långsiktig arkivpolitik för förvaring och kulturarv föreslagit att Sametinget ska ha det samlade statliga förvaltningsansvaret för insamling, bevarande, vetenskapliga bearbetningen samt spridningen av kunskap och material om de samiska språken, minnen, musik/jojk och namn i Sverige. Sametinget efterfrågar också ett uppdrag att utreda hur det statliga ansvaret för samiska kulturarv i Sametingets regi kan organiseras och finansieras. En samisk arkivfunktion under Sametingets ledning blir en viktig del av det samiska folkets bevarande av och tillgång till sitt kulturarv och stärker också urfolkets självbestämmande och demokrati.¹²

Även OECD har tagit upp frågan om samiska kunskaps- och datasamlingar och menar att det krävs insatser för att förbättra insamlingen och spridningen av data och statistik, bland annat utökade resurser för att avgöra vad som nu finns samlat samt av vem. Det behövs också resurser för att analysera hur dessa data och statistiska uppgifter kan sammanställas på ett jämförbart sätt för att ge en mer robust bild av samiska villkor och främja samisk forskning och näringslivsutveckling.¹³

I Kanadas sannings- och försoningskommissions rapport *Honouring the Truth, Reconciling for the Future* lyfts betydelsen av forskning för att uppnå framsteg i förståelsen av försoning. 2017 bildades därmed Kanadas kommitté för forskningskoordinering (CRCC) som skapade en nationell dialog med urfolksorganisationer och sammanslutningar för att tillsammans utveckla en interdisciplinär urfolksforskning och modell för forskningsutbildning som bidrar till försoning. Kanadas regering avsatte 3.8 miljoner dollar i budgeten för 2018 för att utveckla en strategisk plan som identifierade

nya sätt att genomföra forskning med och av urfolk, inkluderat kapacitetsbyggande åtgärder för urfolk att leda sin egen forskning och i partnerskap med övriga forskningsvärlden. Denna process som är sprungen från arbetet med sanningskommissionen i Kanada, kan vara en modell även för Sápmi och de samiska sanningskommissionerna i de nordiska länderna.¹⁴

Här följer några synpunkter och förslag på prioriterade forskningsteman som hittills framkommit i samiska sammanhang.

- Forskning med samisk tematik har stora möjligheter att skapa synergieffekter genom bredare samverkan med åtskilliga andra forskningsdiscipliner och ämnesområden. Exempel på övergripande teman som berör urfolk över hela världen är traditionell kunskap samt miljö- och klimatfrågor, framför allt ur ett hållbarhetsperspektiv, etnicitet och koloniseringen av urfolks traditionella marker och vatten.
- Samisk hälsa t.ex. hur kolonisationsprocesserna, assimilering- och diskrimineringsprocesserna påverkat samernas demografi och hälsosituation. Forskning inom temat bör ta hänsyn till var samer lever idag (ex. storstäder och glesbygd) såväl som historiska samisk livsvillkor och geografiska områden.
- Demokratifrågor, exempelvis utifrån statsvetenskapligt perspektiv, såväl generell som specifik nivå. Detta inrymmer stora frågor som exempelvis självbestämmande och inflytande vilket har stor betydelse för framtidens Sápmi.
- Forskningsfrågor, exempelvis med rättsvetenskapligt perspektiv utifrån mänskliga rättigheter och minoritetslagstiftning samt urfolksrättigheter, om bristen på samiskt självbestämmande, bristande respekt för både samernas rätt till mark och vatten samt skydd för dessa rättigheter, brist på samisktalande lärare, svensk rovdjurspolitik och övrig markexploatering med kumulativa effekter som undergräver förutsättningarna för bärkraftig renskötsel.
- Organisatoriska frågor och kunskap ur ett maktperspektiv – samhällsstrukturer, maktstrukturer, majoritetssamhälle kontra det samiska samhället. Samiska förvaltningsmodeller.
- Övrigt såsom samisk genusforskning, språkforskning och språkrevitalisering, identitetsfrågor, företagsamhet och ekonomisk utveckling, turism, slöjd och hantverksteman, samebyarnas förnyelse, information och utbildningsfrågor samt samisk kultur och kulturarvsfrågor.
- Generellt sett är det viktigt att samiska ungdomarnas situation och erfarenheter från olika bakgrunder beaktas när forskningspolitisk agenda planeras, exempelvis när det gäller demokratifrågor, organisations- och beslutsprocesser. Samisk forskning måste även beakta att samerna inte är homogent kollektiv. Samiska intressen och den samiska kulturen och förutsättningarna har alltid varit olika i Sápmi och varierar stort fortfarande vilket forskningen inte alltid lyckats lyfta fram.
- Miljö och klimat – konsekvenser av klimatförändringar och naturresursexploatering för rennäringen, andra samiska näringar och det samiska samhället, inklusive ekonomiska, sociala och rättsliga förhållanden. Forskning bl. a om renen och rovdjuren, samisk matsuveränitet samt samisk mat och hälsa, renskötseln och renarnas betydelse för landskapet samt renens betydelse för klimat och biologisk mångfald.

Avkoloniserad forskning

För att medvetandegöra kolonialismens inverkan i västerländska forskningstraditioner, kunskapssystem och vetenskapliga institutioner och de konsekvenser detta medför för samisk forskning, krävs respekt för, tillvaratagande och användande av árbediehtu, samiska kunskapssystem och samiska värdegrunder samt att gemensamma initiativ där forskning sker i samverkan med det samiska samhället främjas. Sametinget ser följande delmål:

- ✓ Sametinget ska arbeta för att utveckla en form av gemensamt samiskt resurscentrum med fast finansiering och kontinuerlig verksamhet för att stötta samiska forskare och aktionsforskning kopplad till árbediehtu, samiska kunskapsparadigm samt samisk forskning utifrån urfolksmetodologier. Detta är en förutsättning för avkolonisering av urfolksforskning.
- ✓ Samverkan är nyckeln för att utveckla samisk forskning och stärka det praktiska kunskapsbevarandet. Sametinget ska därför inledningsvis arbeta för att upprätta ett nätverk för att lyfta frågan i samarbete med samiska organisationer, föreningar m.fl. och forsknings- och utbildningsinstitutioner samt myndigheter och organisationer med anknytning till forskning.
- ✓ Sametingets ska i sitt arbete med en samisk sanningskommission beakta kolonialismens inverkan i västerländska forskningstraditioner, kunskapssystem och vetenskapliga institutioner och de konsekvenser detta medför för samisk forskning, för samiska kunskapssystem, árbediehtu och urfolksmetodologier i Sápmi, samt ta fram förslag på insatser kopplade till detta.
- ✓ Sametinget ska verka för ökade möjligheter att prioritera satsningar på árbediehtu och traditionell kunskap i kommande EU-program.
- ✓ Sametinget ska verka för en utökad användning av samiska språk i forskning med anknytning till samisk tematik samt utökade resurser för detta, förslagsvis med mentorsprogram för forskare med samisk tematik.
- ✓ Sametinget är fokuspunkt för artiklarna 8 (j) och 10 (c) i Konventionen om biologisk mångfald (CBD) och involverar i det arbetet andra myndigheter och aktörer som har kunskap och roll att spela i genomförandet av dessa artiklar i Sverige. Samordningsansvaret kan utformas utifrån två huvudfunktioner med specificerade uppgifter:

1. Stödja den nationella fokalpunkten i uppföljningen av det nationella genomförandet av beslut och åtaganden inom ramen för artikel 8(j) och relevanta artiklar, genom att Sametinget:

- Tar fram underlag mm för att förbereda Sveriges agerande inom ramen för den mellanstatliga processen inom artikel 8(j). I detta sammanhang ska Sametinget i ha kontakter med ansvarigt departement och delta i politisk beredning.
- Bevakar och deltar på relevanta möten och i internationella nätverk inom ramen för artikel 8(j) och urfolksrättigheter,

- Tar fram underlag för den nationella rapporteringen till konventionens sekretariat samt för annat policyarbete mm.
- Informerar samiska kunskapsbärare och svarar på frågor om artikel 8(j).

2. Samordna/Underlätta samverkan mellan samiska kunskapsbärare och myndigheter.

Sametinget ska främja respekten för och öka användandet av *árbediehtu* och sedvanebruk samt att stärka samiska kunskapsbärares deltagande in myndigheternas besluts- och förvaltningsprocesser som berör bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald genom att:

- Inrätta och ansvara för ett samiskt programråd. Programrådet består av representanter från samiska kunskapsbärare/organisationer och myndigheter som träffas regelbundet. I programrådets funktion och uppgifter bör ingå att:
 - utbyta information om behov, hinder, svårigheter i fråga om implementeringen av artikel 8(j) och 10(c) gemensamt föreslå lösningar och positiva exempel som underlättar genomförandearbetet,
 - behandla frågor om tillämpningen av *árbediehtu* och kunskapsbärares deltagande i relevanta processer inom myndigheternas verksamhetsområden.
- Sprida *árbediehtu* och betydelsen av denna för bevarandet av biologisk mångfald hos andra myndigheter.
- Hantera ekonomiska ersättningar till kunskapsbärare för deltagandeprocesser hos myndigheter.

15

BAKGRUND

Avkolonisering, eller dekolonisering (eng. decolonized), är ett brett område som omfattar en mängd olika infallsvinklar och forskningsdiscipliner som kan kopplas till samisk forskning. Generellt har begreppet använts för att hänvisa till en intellektuell avkolonisering av kolonistörers idéer och normer som får de koloniserade att känna sig underlägsna. Begreppen har även använts i urfolksforskning och har där fått stort genomslag. Bland annat har urfolksforskningen uppmärksammat problematiken med att vetenskapliga institutioner och västerländsk forskning ofta är präglade av en kolonial historia. I Kanada, Australien och Nya Zeeland betonas att andra kunskapssystem än de styrande västerländska forskningsparadigmen måste tas i beaktande i urfolksforskning, exempelvis urfolks traditionella metoder för lärande och kunskapsbyggande.¹⁶

Det finns alltså en risk med att oreflekterat använda västerländska vetenskapliga teorier och begrepp i samisk forskning. Majoriteten av dessa teorier har sin grund i västerländskt tankemönster, normer och värderingar som kanske inte har sin motsvarighet i samiska sammanhang. Att applicera dessa teorier på samiska förhållanden och förutsätta att de vetenskapliga teorierna överensstämmer med eller är applicerbara på ett samiskt synsätt kan leda ytterligare distansering mellan forskning och de samiska kunskapsbärarna. Det är därför ytterst viktigt att samisk forskning sker utifrån samiska erfarenheter, begrepp och värdegrunder. Samtidigt är det lika viktigt att samisk forskning har ett värde utanför det samiska samhället och att *árbediehtu* kan bli en del av den moderna forskningen och bidrar till ökad kunskap både i

vetenskapliga sammanhang och är till nytta för det omgivande majoritetssamhället. I Sametingets policydokument *Árbediehtu* utvecklas detta resonemang:

”Traditionell kunskap ska inte betraktas som en motsättning till vetenskaplig modern kunskap, utan det är två kunskapstraditioner som existerar sida vid sida och kompletterar varandra. Det traditionella kunskapsparadigmet ska inte ersätta vetenskapliga kunskapstraditioner utan det handlar om att *árbediehtu* ska värderas och respekteras på samma sätt som andra kunskapsparadigm. Den vetenskapliga forskningstraditionen kan ha en negativ inverkan på traditionell kunskap, eftersom den söker efter en objektiv och universell sanning, vilket inte återfinns i de traditionella kunskapsystemen, eftersom de har sin bas i andra värdegrunder. Den traditionella kunskapen kan beskrivas med att det inte förekommer motsatsförhållanden, varken mellan det jordnära/praktiska/materiella och det andliga/immateriella, inte heller mellan empiri och objektivitet och det heliga/intuitiva.”¹⁷

Enligt regleringsbrevet ska Sametinget arbeta med samisk traditionell kunskap, dess betydelse för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald och hur verksamheten bidragit till att uppnå målen i Agenda 2030. Den indirekta påverkan på hållbarhetsmålen i Agenda 2030 utgörs av Sametingets kärnverksamhet. Mål och åtgärder hanteras i ordinarie verksamhetsplanering utifrån regleringsbrev och Sametingets samepolitiska program.

Även i FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD) fastslås att traditionell kunskap ska respekteras och hanteras på lika villkor som andra former av kunskap. För att detta ska ske måste hänsyn tas till traditionell kunskap i förvaltning och beslutsfattande och för att det i sin tur ska ske måste det finnas kännedom om vad traditionell kunskap är och hur den kan användas för att bevara och hållbart nyttja biologisk mångfald.

Sverige har en västerländsk kunskapstradition där akademisk kunskap och vetenskaplig metodik och forskning dominerar. Det finns aktuella exempel där *árbediehtu* inte får gehör i handläggning och beslutsfattande när den ska tillämpas tillsammans med vetenskaplig, teknisk, materiell kunskap som därmed ses som mer relevant. Det gäller bland annat förvaltningsverktyget för förekomst av stora rovdjur baserat på toleransnivå för rennäringen, där samebyarnas lokala kunskaper av andra instanser anses sakna tillräcklig trovärdighet om den inte är verifierad av akademisk forskning.¹⁸ Det krävs därför en långsiktig och uthållig strategi för att befästa *árbediehtu* som likvärdig och vederhäftig informationskälla som övriga källor hos offentliga institutioner och myndigheter som hanterar olika samiska frågor.

Sedan 2020 har Sametinget det nationella samordningsansvaret (fokalpunktsansvar) kopplat till genomförandet av artikel 8(j) i CBD när det gäller samisk kunskapstradition och samiska förhållanden. Det finns flera befintliga samiska föreningar, organisationer och institutioner som samlar in, dokumenterar och kartlägger *árbediehtu*. Även flera universitet och forskningsinstitut kartlägger samisk kunskap och genomför givande arbete med frågor kopplade till genomförande av artikel 8(j) och som därmed besitter relevant kunskap och erfarenhet i dessa frågor. Sametinget anser att det är viktigt att deras arbete fortsatt stöttas och möjliggörs.

Ansvarsfull forskning

För att samerelaterad forskning ska utföras med ett samiskt urfolksperspektiv och på så sätt vara avkoloniserat från västerländskt forskningsparadigm, måste forskningen vara ansvarsutkrävande, det vill säga att samer som deltar har insyn i forskningen och kan utkräva ansvar för forskningsprojekt, att forskningen följer de samiska etiska riktlinjerna för hur forskningen får bedrivas och att forskningsprocessen ses om ett ge-och-ta-förhållande där relationer, ömsesidighet och respekt är grundläggande. Samiska värdegrunder och kunskaper ska värderas, erkännas och vägleda forskningspraxis. Sametinget ser följande delmål:

- ✓ Sametinget ska tillvarata och dokumentera forskningsetiska frågeställningar som kommer upp i samband med den samiska sanningskommissionen.
- ✓ Sametinget ska verka för en utveckling av samiskt inflytande över forskning genom att ansvara för att etiska riktlinjer tas fram som gäller samerelaterad forskning. Sametinget ska därför inledningsvis arbeta för att upprätta ett nätverk för att lyfta frågan i samarbete med samiska organisationer, föreningar m.fl. och forsknings- och utbildningsinstitutioner samt myndigheter och organisationer med anknytning till forskning. Förslagsvis bör riktlinjer för etisk forskning i en samisk kontext utformas gemensamt i de olika länderna i Sápmi.
- ✓ Tillsammans med Vetenskapsrådet och Etikprövningsmyndigheten ska Sametinget ta fram riktlinjer och regler för forskningsprojekt där samarbeten med samer ingår. Alla forskningsprojekt där samarbeten med samer ingår ska etikprövas. Det finns goda exempel som kan utgöra grund för både övergripande och områdesspecifika forskningsetiska riktlinjer, exempelvis i Norge, men även internationella forskningsetiska riktlinjer för urfolksforskning i Australien, Kanada och Nya Zeeland.
- ✓ Sametinget ska verka för att alla forskningsråd i Sverige ställer krav på att forskarstudier som bedriver forskning som direkt berör samer och samers villkor ska genomgå en utbildning om samiska frågor.
- ✓ Sametinget ska stödja olika former av mentororganisationer för samerelaterad forskning som gör det möjligt för forskningen att ha nära kontakt med samiska kunskapsbärare för att på så sätt tillförsäkra att forskningen blir etiskt riktig, relevant och värdefull för alla deltagare.
- ✓ Sametinget bör verka för att det ska finnas en specifik samisk del i det svenska nationella digitala etikansökningssystemet.
- ✓ Sametinget ska arbeta för att det ska finnas samisk representation i samtliga av etikprövningsmyndighetens verksamhetsregioner.

BAKGRUND

Urfolks kunskapskapssystem är grundläggande och av största vikt för urfolk. Men även för det intellektuella, sociala och kulturella kapitalet för resten av världens befolkning, då de ger avgörande insikter för frågeställningar inom modern forskning, som exempelvis för att förstå klimatförändringen i historiskt perspektiv eller för att införa äldre synsätt på jordbruk för att hantera utmaningar i modernt lantbruk. Urfolkskulturer lär oss att kunskap är grundläggande för överlevnad och att bevarandet och överföringen av kunskap är ett heligt förtroende. Urfolk förstår att med kunskap följer ansvar och att detta ansvar måste bibehållas till nytta för framtida generationer. Vetenskapliga institutioner måste i sin tur ta ett större ansvar gentemot urfolk när det gäller forskningsmetoder och användningen av urfolkskunskaper genom att svänga av från den historiska positionen att betrakta ursprungsfolk om ett forskningsobjekt. Det pågår en svängning från forskning *om* till forskning *med* som fokuserar på att bygga respektfulla relationer med urfolk, där forskningens nytta och metoder definieras av urfolk, och där ägarskapet av urfolkskunskaper är riktig värderade och erkända.

Urfolkskunskap lärs och överförs genom språk, relationen till land, släkt och kulturell praxis. Ur urfolksperspektiv handlar forskning om att söka kunskap och om att skapa relationer med äldre och de som kan, förstår och arbetar med riktlinjer och etik som vägleder forskningspraxis. Att arbeta med ett urfolksmetodologier innebär att forskaren tar instruktioner från någon med kunskap och inom den relationen är ömsesidighet en nyckel till ett lyckat resultat, alltså "du ger mig och jag ger dig". Forskaren har ett ansvar att ge något i utbyte för den kunskap som tas emot. Syftet och förhållandena kring forskningen är av största vikt och forskarna har ett ansvar att visa externa observatörer att forskningen initierats av urfolkssamhället, leder till en direkt nytta och möter aktuella behov som identifierats av samhället. Det finns också en förväntan att forskaren visar ett i förväg, direkt, personlig och återkommande engagemang för och i relation med urfolket och deras samhälle som ingår i forskningen och att den framtida nytta ökar för både människorna och samhället.¹⁹

Frågan om den samerelaterade forskningens relevans för det samiska samhället samt andra närliggande frågor med etiska beröringspunkter har diskuterats i Sápmi i många år. I Norge har frågan om etisk medvetenhet och etiska riktlinjer i samband med samisk forskning varit aktuell sedan 70-talet då Nordiskt Samiskt Institut i Kautokeino inrättades och krav ställdes på att samiskrelaterad forskning skulle utgå från samiska perspektiv. I Sverige har etikfrågor kopplat till samiskrelaterad forskning uppmärksammats i mycket begränsad omfattning inom akademiska sammanhang. I Kanada, Australien och Nya Zeeland finns däremot sedan länge etiska riktlinjer för urfolksforskning etablerade utifrån urfolkens värderingar, behov och krav. I dessa länder som länge haft etiska riktlinjer för urfolksforskning ifrågasätts inte vare sig syftet eller behovet av dessa, utan forskning ska bedrivas utifrån urfolkets önskemål och behov för att anses som legitim och vetenskaplig.²⁰

Även förslaget för Nordisk Samekonvention innehåller (Artikel 24) en skrivning om forskning:

"Staterna ska skapa goda förutsättningar för forskning och forskningssamverkan som är av betydelse för det samiska samhället. Sådan forskning ska bedrivas med beaktande av vedertagna forskningsetiska regler och med hänsyn till de internationella principer som anammats gällande forskning om urfolk."²¹

I etiska riktlinjer för urfolksforskning återkommer några punkter som är gemensamma och viktiga inför utformandet av samiska forskningsetiska riktlinjer, här följer en sammanfattning som kan bilda grund för samiska forskningsetiska principer:

- Riktlinjerna måste utformas ur ett urfolksperspektiv och utifrån urfolksrätten så som den formuleras i internationella deklamationer och konventioner, av samiska samhällets forskare och representanter. Det är av yttersta vikt att de inte utformas utifrån en västerländsk, majoritetsanpassad mall. Samtidigt måste det framgå att ett urfolksperspektiv inte innebär att grupper av samer företräder en homogen åsikt, utan det måste finnas utrymme för diskussioner och tolkningar beroende på lokala omständigheter.
- Riktlinjerna måste omfatta vikten av att respektera kollektivet (exempelvis en sameby) och en tidig konsultation i forskningsprocessen på kollektiv nivå, inte bara med enskilda samer (te x renskötare) som deltar i olika forskningsprojekt.
- I de etiska riktlinjerna måste samiska kunskapssystem och kunskapsteorier framhållas som likvärdiga normgivande västerländska perspektiv.
- Riktlinjerna ska klargöra att syftet och förhållandena kring forskningen är av största vikt och forskarna har ett ansvar att visa externa observatörer att forskningen initierats av urfolkssamhället, leder till en direkt nytta och möter aktuella behov som identifierats av samhället.
- Informerat samtycke till medverkan i forskningsprojekt måste också vara möjligt ur ett bredare, kollektivt perspektiv, exempelvis genom ett etiskt råd.
- Det är viktigt att enskilda samer kan ges möjlighet att bli forskare och kunna forska på sin egen kultur, samt att befintliga samiska forskare ges möjlighet att delta i och leda forskningsprojekt. Samer som inte är forskare ska ges delaktighet och insyn i forskningsprocessen för att öka kompetensen hos kunskapsbärarna och utveckla en förståelse för hur forskning kan genomföras i praktiken, vilket ökar möjligheterna för fler samer att själva blir forskare.
- Strategi för förvaltning, förvaring och bevarande samt dokumentation av insamlad forskningsmaterial bör ingå i riktlinjerna, där ett holistiskt synsätt poängteras. Insamlade material är värdefulla som en del av ett bredare helhetsperspektiv, där balansen mellan människan och omgivande miljö har stor betydelse.
- Riktlinjerna måste ange hur forskaren ska verka för att forskningsresultaten sprids och tillgängliggörs för det samiska samhället för att på så sätt bidra till kunskapsutveckling och ge tillbaka kunskap till det samhälle som undersökts.²²

Ekonomiska resurser och starkare infrastruktur

Tillgången till ekonomiska resurser och övriga resurser för samisk forskning och forskningsinfrastruktur i Sverige och Sápmi måste förbättras och utökas markant och är en grundläggande förutsättning för att de övriga principerna ska kunna tillämpas. Sametinget ser flera strategiska delmål:

- ✓ Sametinget ska verka för att ett långsiktigt nationellt samiskt forskningsprogram med permanent finansiering inrättas i Sverige, med norsk modell som förebild. För att uppnå denna målsättning ska regeringen ge Sametinget i uppdrag att göra en genomgripande utredning och analys av samerelaterad forskning i svenska Sápmi och utifrån detta ge rekommendationer hur regeringen ska forma framtidens samiska forskning
- ✓ Sametinget ska verka för att en funktion med permanent finansiering för forskningsförmedling och omvärldsbevakning av samerelaterad forskning byggs upp. En förutsättning för beslut om vilken forskning som behöver främjas är att det finns god information om den forskning som är utförd och som pågår. Initialt behövs en riktad insats för att sammanställa befintlig forskning i form av databas och bibliotek. Det samiska samhället behöver ha en strategi för att samla in och sprida publicerade forskningsresultat som är relevant för det samiska samhället. Alla enskilda kunskapsbärare har inte resurser att inhämta kunskaper på egen hand.
- ✓ Sametinget ska arbeta för att en utredning kommer till stånd om etablering av en nordisk samisk forskningsfond för koordinering och samarbete med samiska forskningsmiljöer mm på norsk och finsk sida.
- ✓ Sametinget bör verka för finansiering för nationellt och nordiskt nätverk för studenter och forskare med intresse för frågor som rör samisk forskning, samt nordisk samisk forskarskola som kan erbjuda kurser för doktorander, samt stärka relationer och nätverk mellan forskare med samiskrelaterade teman i Sápmi.
- ✓ Sametinget ska verka för att en funktion med uppgift att stimulera och stödja innovationer för att säkerställa att det samiska samhället kan utvecklas och samtidigt säkerställa att en samisk värdegrund bibehålls och förstärks.
- ✓ Sametinget ska ta fram ett eget förslag till forskningsproposition utifrån samisk värdegrund, Agenda 2030 och en framtida hållbar samisk utveckling.
- ✓ Sametinget ska arbeta för ökat inflytande i dagens forskningspolitik genom att formaliserade regelbundna möten upprättas och genomförs kontinuerligt mellan Vetenskapsrådet och Sametinget, samt att representation av Sametinget finns i nuvarande programkommittéer utifrån samma mandat och principer som övriga deltagare. Sametinget ska också verka för möjligheten att kunna ge förslag på kandidater till Vetenskapsrådets styrelse.

- ✓ Sametinget ska genom nätverk och övriga samarbeten, exempelvis gemensamma projekt, verka för att utöka och fördjupa samverkan med befintliga lärosäten då universiteten och högskolorna har som uppgift att samverka med övriga samhället.
- ✓ Sametinget kan i övrigt arbeta för att etablera egna resurser vid myndigheten för att stödja samisk forskning eller ingå som resurs i andra institutioner kopplade till samisk forskning. En viktig uppgift för denna resurs kan vara att fortbilda och informera organ på olika nivåer, bland annat EU, statliga, kommunala samt privata aktörer om samisk forskning samt främja samverkan och kunskapsutbyte mellan urfolksforskning internationellt. Sametinget kan dessutom verka för att möjligheten att utlysa egna medel till forskning, vilket det Norska Sametinget redan gör.

23

BAKGRUND

Regeringens forskningsproposition *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige*²⁴ domineras av ett starkt nyttoperspektiv som utgår från att forskning ska användas för att stärka Sveriges tillväxt och konkurrenskraft. En forskningsproposition är det dokument som styr agendan inom svensk forskningspolitik för en rad år framåt och både förstärker och avspeglar den aktuella samhällsdebatten. I 2020 års forskningsproposition (liksom i 2016 års proposition) saknas innehåll och förslag för samerelaterad forskning och därmed saknas detta även i Sveriges sju nationella forskningsprogram som sträcker sig över tio år fram till 2027. De nationella forskningsprogrammen har egna strategiska forskningsagendor, dock saknas det samisk representation i programkommittéer, arbetsgrupper och forskningsråd. Samerna som urfolk har rätt till inflytande i arbetet och ska ha fullt och effektivt deltagande på alla nivåer.

Utvecklingen av de direkta statsanslagen till forskning och utbildning på forskarnivå under det senaste decenniet har framför allt påverkats av förslag som lagts fram i olika forskningspolitiska propositioner. Sverige är ett av få länder som under perioden satsat på högre utbildning och forskning, när många andra länder istället tvingats skära ner på anslag till universitet och högskolor. I Sverige finansieras forskning av statliga myndigheter, offentliga stiftelser och privata finansiärer. Staten avsätter pengar för forskning ur statsbudgeten varje år. Hälften går direkt till universiteten och högskolorna, resten fördelas till forskare av statliga forskningsfinansiärer och andra myndigheter. Vetenskapsrådet är den största av dessa forskningsfinansiärer. Övriga är bland annat Formas, Forte, Vinnova, Rymdstyrelsen och Energimyndigheten.²⁵

Samisk forskning har haft en positiv utveckling i Sverige. Det saknas dock en nationell basfinansiering för samisk forskning, framför allt forskning som efterfrågas i det samiska samhället. Vidare finns ett brett internationellt samarbete när det gäller samisk forskning med de nordiska länderna. Men en svårighet forskningen lyfter fram är att få finansiering för internationella projekt från alla deltagarländer i Sápmi. En lösning är att respektive nationella forskningsråd tar ett större ansvar för finansiering av gränsöverskridande samiska forskningsprojekt.²⁶ I och med att Sápmi ingår geografiskt i de områden som omfattas av Arktis, Barentsområdet och Nordkalotten, är möjligheter för samverkan och tvärvetenskapliga samarbeten på internationell nivå stora när det gäller samerelaterad forskning. Då samerna även är urfolk finns många presumtiva möjligheter att

samverka och på så sätt skapa synergieffekter med forskning kopplat till ursprungsfolk på andra kontinenter, exempelvis Kanada, Nya Zeeland, Australien och Latinamerika.

Därutöver ser Sametinget det som angeläget att stärka redan existerande samiska organisationer och institutioner för att dessa ska kunna delta i forskning som reella partners till större forskningsinstitutioner, istället för som ofta är fallet, dränera kapacitet i form av kompetens och personella resurser utan tillräcklig kompensation.

Avslutningsvis konstaterar Sametinget att ett genomgående problem för samisk forskningen är den osäkra finansieringen. Sametinget anser därmed att det är mycket angeläget att finna former för samverkan när det gäller finansieringsfrågor och resursfördelning i nära samarbete med det samiska samhället. Sametingets nästa steg är att ta fram en operativ handlingsplan i samverkan med övriga samiska aktörer, samiska forskningsinstitutioner och organisationer som ett direkt uppdrag utifrån forskningspolitiska strategin.

Fotnoter och referenser

- ¹ Drugge, Anna-Lill. *Forskningsetik och urfolksforskning* Ingår i: *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi* / [ed] Daniel Lindmark & Olle Sundström, Skellefteå: Artos & Norma bokförlag, 2016, s. 191-218.
- ² DO *Diskriminering av samer – samers rättigheter ur ett diskrimineringsperspektiv*. <https://www.sametinget.se/4802>
- ³ Ltu. *Luleåforskning spelar roll i Girjasdomen*, 6 februari 2020. <https://www.ltu.se/ltu/media/news/Lulea-forskning-spelar-roll-i-Girjasdomen-1.195588>
- ⁴ Formas. *Hållbar rennäring och övrig samerelaterad forskning*. Rapport 3:2006, s 42.
- ⁵ I enlighet med definition i Butenschön mfl. Utredning "Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning." 2012.
- ⁶ Inspiration till principerna har Sametinget hämtat från Kanadas strategiska plan för urfolksforskning: *Setting new directions to support Indigenous research and research training in Canada*, 2019-2022, som i sin tur baseras på Kanadas sannings- och försoningskommissions 94 uppmaningar till handling. Innebörden i principerna är dock med största sannolikhet tillämpbara för majoriteten av världens urfolk.
- ⁷ Eallinbiras – vår livsmiljö, Sametingets livsmiljöprogram, i enlighet med remitterad version 2020.
- ⁸ S 16, Sametingets jämställdhetsprogram, 2016.
- ⁹ OECD (2019), *Linking the Indigenous Sami People with Regional Development in Sweden*, OECD Rural Policy Reviews, OECD Publishing, Paris.
- ¹⁰ Ds 2017:43, *Konsultation i frågor som rör det samiska folket*.
- ¹¹ Förhandlingsdelegationens textförslag till Nordisk Samekonvention, 2017. <https://www.sametinget.se/111445>
- ¹² Sametingets yttrande Ku2019/02112/KL, dnr 4.2.1-2020-339. Betänkandet *Härifrån till evigheten – en långsiktig arkivpolitik för förvaring och kulturarv* (SOU 2019:58).
- ¹³ OECD (2019), *Linking the Indigenous Sami People with Regional Development in Sweden*, OECD Rural Policy Reviews, OECD Publishing, Paris.
- ¹⁴ Kanadas strategiska plan för urfolksforskning: *Setting new directions to support Indigenous research and research training in Canada*, 2019-2022, som i sin tur baseras på Kanadas sannings- och försoningskommissions 94 uppmaningar till handling. Innebörden i principerna är dock med största sannolikhet tillämpbara för majoriteten av världens urfolk.
- ¹⁵ Naturvårdsverket & Sametinget, *Traditionell kunskap för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald*. Förslag på åtgärder för implementering av artiklarna 8(j) och 10(c) i konventionen om biologisk mångfald (CBD). 2018.
- ¹⁶ Drugge, Anna-Lill. *Forskningsetik och urfolksforskning* Ingår i: *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi* / [ed] Daniel Lindmark & Olle Sundström, Skellefteå: Artos & Norma bokförlag, 2016, s. 191-218.
- ¹⁷ Árbodiehtu/Árbodiehto/Aerpimaahoe – Sametingets policydokument för traditionell kunskap. 2010, s 9.
- ¹⁸ Naturvårdsverket & Sametinget, *Traditionell kunskap för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald*. Förslag på åtgärder för implementering av artiklarna 8(j) och 10(c) i konventionen om biologisk mångfald (CBD). 2018.
- ¹⁹ University of South Australia, *Aboriginal Research Strategy 2019-2025*. October 2019.
- ²⁰ Drugge, Anna-Lill. *Forskningsetik och urfolksforskning* Ingår i: *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi* / [ed] Daniel Lindmark & Olle Sundström, Skellefteå: Artos & Norma bokförlag, 2016, s. 191-218.
- ²¹ Förhandlingsdelegationens textförslag till Nordisk Samekonvention, 2017. <https://www.sametinget.se/111445>
- ²² Drugge, Anna-Lill. *Forskningsetik och urfolksforskning* Ingår i: *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi* / [ed] Daniel Lindmark & Olle Sundström, Skellefteå: Artos & Norma bokförlag, 2016, s. 191-218.
- ²³ Insatsförslag från Sametinget, *Underlag för Sametingets forskningspolitik (USF)*, 1.2.2-2019-836
- ²⁴ Prop. 2020/21:60 *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige*.
- ²⁵ Gribbe, J och Skog, H, Universitetskanslerämbetet, rapport 2019:2, *Finansiering av svenska universitet och högskolor: de ekonomiska effekterna av statens styrning 2007-2017*.
- ²⁶ Butenschön mfl. Utredning "Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning." 2012.